

הורינו

הורים נתן הכ

פרשת מקץ תשפ"ד

3

כיבוד אב ואם בפרשת השבוע

הורינו דברות קדשך

עפ"י 'המאורות הגדולים', הגאון רבי שמשון קורלנדסקי שליט"א

פעמים אמרו בני יעקב ליוסף **עבדך** אבינו, ושמע יוסף את הדבר ושתק, ושתיקה כהודאה דמיא, לפיכך נתקצרו מחייו עשר שנים.²

ולכאורה אינו מובן, שהרי אם נעיין בלשון התורה נמצא רק חמש פעמים **עבדך**, ומדוע מובא עשרה. ומבאר רבינו הגר"א שהיות יוסף שמע גם את המליץ שתרגם לו את דבריו, וגם הבין את דברי אחיו, נכפלה שמיעתו לעשרה פעמים. ומסיים הגאון, שרואים מכאן **שכשם שאריכות ימים מובטחת למי שמכבד את אביו ואמו, כך גם כאשר אינו מכבדם גורם שיתקצרו ימיו ושנותיו**.³

א כי לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמיים (מ"ג, י') ובביאור הסיבה שבאמת התמהמהו, כתב רבינו בחיי ז"ל: פירש רבינו חננאל ז"ל, למדך הכתוב שדחקו עצמם במאכל ולא הטיחו דברים כלפי אביהם עד שנתרצה מעצמו, לפי שכבוד גדול היו נוהגים בו. עכ"ל.

דהיינו, שהאחים בעצמם רצו לרדת למצרים עוד קודם לכן, אכן משראו שאין דעת אביהם למהר לשלחם הם דחו רצונם (ודחקו עצמם במאכל) ולא רצו "ללחוץ" על אביהם שישלחם.

א ויאמרו שלום לעבדך אבינו עודנו חי (מ"ג, כ"ח) איתא בפרקי דרבי אליעזר¹ ז"ל: רבי ישמעל אומר עשרה

1. פרק ל"ט 2. ויעוין עוד במס' סוטה י"ג: 3. וכן הובא בתורה תמימה שמות א', א'

כיבוד אב ואם בהלכה ומנהג

הורינו דרך חיים

כשם שחובה על כל אחד ואחד מישראל ללמוד את ההלכות המצויות, כהלכות ברכות, שבת, שמירת הלשון ועוד, כך חובה על כל אדם ללמוד ולשנן את הלכות כיבוד אב ואם ומוראם, שמצווה זו היא תמידית בכל זמן, וחמורה היא עד מאוד, ואם לא ילמד את הלכותיה, מאין ידע היאך לקיימן, ויכשל בדברים רבים, מבלי לדעת שהוא נכשל.

קיום המצווה בהארט פנים

אדם שהתיישב ליד השולחן לארוחה עם בני משפחתו, או מצוי בפגישה חשובה וכדו' ובדיוק אז הוריו מתקשרים כדי לשוחח עמו, ובינתיים האוכל מתקרר והפגישה תיאלץ להיקטע. או למשל כאשר ההורים הגיעו לבית בנם בהפתעה, והשעה לא נוחה לו כל כך, בכולם לא יראה להם פנים זועפות או לשון קצרת רוח, שהזמן עבורו פחות מתאים. אלא ידבר עימם בכבוד ומאור פנים, ויודה לקב"ה על הזכות הגדולה שזיכה אותו לקיים מצווה כה חשובה ככיבוד הוריו.

ועל אופן נוסף כותב מרן הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל², "ומצוי שכאשר האמא מצווה לבנה לעשות דבר מה בצרכי הבית, הבן מתרעם ומתלונן: "תמיד את מצווה אותי, אף פעם אין את מצווה לאחיי לעשות שום דבר, הוא תמיד פטור, רק אני ורק אני, הכל עלי ועל צווארי". מה נורא וחמור האיסור בהתנהגות זו, אילו היה מבין מה שלפניו, היה זריז ונשכר לקיים מצות כיבוד האם בשמחה רבה, שזכה למצווה גדולה וחביבה כזו. כי מלבד מתן שכרה של אריכות ימים, הרי קיום מצוה זו כהלכתה משווה הוד והדר, כבוד ותפארת לעושיה, כאיש חמודות יקר רוח ונעים המידות".

חלק מהותי במצוות כיבוד אב ואם, היא הצורה בה מכבדם, שיכבדם במאור פנים ואורך רוח ולא כמי שרצון הוריו עליו למשא ועול. בכמה מן הפוסקים מוזכר שכשם שיש לכל מצווה צורת קיום שאינה סתם "היכי תמצא" לקיום המצווה אלא צורת קיום המצווה בעצמה, כמו למשל בתפילין באופן שניח של ראש על הראש ושל יד על היד, כך גם בכיבוד אב ואם "חלק מצורת קיום המצווה היא לכבדם במאור פנים ונפש חפצה". ואם לא עשה כך, זה לא רק חסרון 'שלמות' כמו בכל מצווה, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", אלא הרבה יותר מכך, זהו חסרון בצורת קיום המצווה עצמה.

בהיבט נוסף של הדבר נכון להביא מה שכתב בספר הליכות שלמה¹ שאין ראוי להראות להורים שמכבד אותם רק מפני הציווי, אלא צריך להראות שמרגיש בעצמו את הצורך לכבדם. כלומר, שלא יראה להם שעושה את זה "לשם מצווה", אלא אדרבה ייתן להם את ההרגשה שזה אך פשוט וטבעי שבן יכבד הוריו שגמלו עימו חסד כל חייו.

גם כאשר ההורים "משבשים לך את התכניות", כמו למשל

1. מועדים ניסן-אב פ"ט ארוחות הלכה ס"ק רכ"ד 2. מבקשי תורה ר"ב

רב הנסתר

מאמר חז"ל או מעשה רב בנושאי מצוות כיבוד הורים נטמנו בתמונה, גלו ושלחו לנו, ואולי תזכו בפרסים!

פתרונות ניתן לשלוח למייל: horeinuorg@gmail.com

פתרון חידת 'רב הנסתר' לפרשת וישב:

אמר רבי אבהו כגון אבימי ברי קיים מצות כיבוד. יומא חד אמר ליה אשקין מיא אדאייתי ליה נמנם גחין קאי עליה עד דאיתער (אביו של האמורא אבימי ביקש מבנו כוס מים, ועד שהביא לו, התחיל לנמנם, והיה האמורא אבימי עומד עם כוס מים ליד אביו המנמנם וממתין כדי להביא לו מיד כשיתעורר)

הזוכה בין הפותרים נכונה: ש. אברמובסקי

מעשה אבות

סיפור מהחיים

רבי יהושע בן אלם הגידו לו בחלום, שמח בלבבך שאתה וננס הקצב מושבו ומושבך בג"ע וחלקו וחלקך שווין כאחד.

כשניעור רבי יהושע חשב בליבו ואמר אוי לי שמיים שנולדתי הייתי תמיד ביראת קוני ולא עמלתי אלא בתורה לא הלכתי ד' אמות בלא ציצית ותפילין והיו לי פ' תלמידים ועכשיו שקולין מעשי ותורתני עם הקצב. שלח לתלמידיו תדעו שלא אכנס לביהמ"ד עד שאראה מי הוא זה האיש ומה מעשיו, שהוא חברי בג"ע.

מיד הלך עם תלמידיו מעיר לעיר ושאל בשם האיש ובשם אביו עד שבא אל עירו. כשנכנס שאל מיד היכן ננס הקצב אמרו לו למה אתה מבקש אותו, אתה חסיד וצדיק ותשאל על איש כמוהו, אמר להם מה מעשיו א"ל אדוננו לא תשאל ממנו כלום עד שתראה אותו מיד.

שלחו בשבילו ואמרו לו רבי יהושע בן אלם שואל אותך, א"ל ננס; מי אנכי ומי אבותי בישראל שרבי יהושע שואל אותי, אמרו לו עמוד ולך עמנו. חשב בליבו שכל מה שאמרו לו שקר הוא, ואמר לא אלך עמכם שאתם משחקים בי.

מיד חזרו לרבי יהושע ואמרו לו אתה אור ישראל ואור עינינו עטרת ראשנו איך תשלחנו בשבילו הלא הוא לא רצה לילך עמנו, אמר להם תדעו שלא אשב עד שאראה אותו, הלך רבי יהושע בעצמו אצל ננס הקצב ונפל ננס על פני רבי יהושע ואמר מה היום מיומיים שעטרת ישראל בא לפני עבדו, א"ל דבר יש לי לדבר עמך. א"ל דבר, א"ל מה מעשיך ומה מלאכתך, א"ל אדוני קצב אני, ויש לי אב ואם זקנים ואינם יכולים לעמוד על רגליהם ובכל יום ויום אני מלבישם ומאכילם ומרחיצם ביד.

מיד עמד רבי יהושע ונשקו על ראשו וא"ל בני אשריך ואשרי גורלך מה טוב ומה נעים ואשרי חלקי שזכיתי להיות חברך בג"ע.

(סדר הדורות, סדר תנאים ואמוראים א"ת"ת)

תורת אמך

עיון והתבוננות

אין סיבה לברוח!

בתנא דבי אליהו: "משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שהיה לו עבד שאהבו מאוד, לימים ברח העבד מהמלך, והיה המלך מחזור עליו בכל הארצות לחפשו עד שנפל בידו והעמידו לפניו, כיון שהביאו לפניו, תפסו בידו והכניסו לתוך ביתו והראהו כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות וכל שהיה לו בתוך ביתו, הוציאו לשדה והראהו גנות ופרדסים וכל שיש לו בשדה, והראהו את בניו, בין גדולים ובין קטנים, ועבדיו בין גדולים ובין קטנים. לאחר שהראהו אמר לו, הראית שאיני צריך לך כלום? אלא בוא ועשה מלאכה עם בני ועם עבדי בין גדולים ובין קטנים, ותהא נוהג בי כבוד ומתיירא ממני, כדרך שבני אדם נוהגים בי כבוד ומתייראים ממני. כך אמר הקב"ה השויתי את כבודי לכבוד אב ואם, בא וכבד את אביך ואמך ותהיה ירא מהם, ואתן לך את שכרך".

ולכאורה לשון התד"א פלא, הרי המסר העיקרי כאן הוא מה שאומר אותו המלך לעבדו, כיצד תכיר עבדו טובה ותשיב לי טובה, הרי אני אינני זקוק לכלום כמו שאתה רואה יש לי כל, אלא אם משמש אתה את הורייך שהם בני ועבדי, ונוהג בהם כבוד - הרי זו היא הדרגה הכי גבוהה שאתה יכול להגיע בהכרת הטוב למלך עצמו! ומה אם כן הקשר של החלק הראשון במשל, בו העבד בורח והמלך מחפש אותו להשיבו?

והביאור בזה כתבו בעלי המחשבה, כי לאורך כל המשל מובא לידי ביטוי האהבה הגדולה של המלך לעבדו: "עבד שאהבו מאוד", "והיה המלך מחזור עליו", תפסו בידו" כל אלו ביטויים לאהבת המלך את עבדו. אבל איפה הביטוי לאהבתו של העבד אל המלך? במה מתבטאת אהבתו של העבד למלכו של עולם?

והתשובה נוקבת, "לימים ברח העבד מהמלך". כאן מונח הכל. בפיוט "אָנָא אֶלְךָ מְרוֹחֵף" של רבי ישראל נג'ארה, אָנָה אֶלְךָ מְרוֹחֵף / אָנָה מְפָנֵךְ אֶבְרָח / אֶבְרָח מְמַךְ אֶלַיךְ / וּבְצֵל יְדֵךְ אֶגִּיל אֶפְרָח. אנו רואים בריחה כזאת. כאן מתבטאת אהבת העבד למלך. הוא בורח - כי מתי אדם בורח? מתי שהוא כבר לא יכול לשאת עוד. אז הוא קם ובורח.

מתי העבד בורח? כאשר הוא זוכה לכל כך הרבה טוב מהקב"ה, והוא לא יכול להחזיר לו כלום. הוא מרגיש שהוא רק מקבל, והוא לא יכול שלא להכיר טובה על כך. וע"ז אומר לו המלך-הקב"ה, אם אתה מכבד את בני-הורייך, אתה בעצם מכבד אותי. אין לך כבר סיבה לברוח! אם אתה מכיר טובה להורייך, יש כאן הכרת טובה לקב"ה בעצמו.

1 תד"א רבה פרשה כ"ה

אמר הקב"ה השויתי את כבודי לכבוד אב ואם, בא וכבד את אביך ואמך ותהיה ירא מהם, ואתן לך את שכרך

בין "כיבוד אב של עשיו" ל"כיבוד אב של יעקב"

מכבד ומנשא את אביו שגדלו בחכמה וחינוך טוב. מה שאין כן כבוד אב של עשיו היה שהאכילם והשקם, אבל מעשיו היו מקולקלים". (חכמה ומוסר עמ' ל"ו)

נמצא אם כן לדבר הסבא מקלם, שמצוות כיבוד אב ואם אינה מצויה רק בפעולות שאדם עושה ממש לטובת הוריו, אלא הרבה יותר מכך. בכל פעולה ובכל מצווה ובכל עניין טוב שעושה, מרגע שמקלסים אביו ואמו ואומרים אשריכם שגדלתם ילד כזה, מקיים בכך מצווה כפולה, גם את עצם קיום המצווה כמו צדקה או תפילה וכדו' וגם בתוך זה ממש גם מצוות כיבוד אב ואם שנגרם להם נחת וכבוד ממנו ומתפארים בו. ולא רק ממלא רצונם הגשמי אלא כדברי הגמ' ביומא' ואהבת את ה' אלקיך, שיהא שם שמים מתאהב על ידך, שיהא אדם לומד תורה, ומשאו ומתנו בנחת עם הבריות, ואז מה הבריות אומרות עליו? אשרי אביו שלמדו תורה, אשרי יולדתו שגידלה אותו לתורה, אשרי רבו שלמדו תורה. ראו פלוני שלמד תורה, כמה נאים דרכיו, כמה מתוקנים מעשיו, ועליו הכתוב אומר (ישעיהו מט ג): ויאמר לי עבדי אתה, ישראל אשר בך אתפאר.

וכפי שכתב לבאר רבינו המלבי"ם על הפסוק במשלי² "בן חכם ישמח אב ובן כסיל תוגת אמו" וז"ל "בן חכם", שאסף חקי החכמה אל נפשו ומתנהג בהם, "ישמח אב", שזה סימן שאביו הורהו דרך החכמה והמוסר. ואם כן יש נחת לאביו "בכל עת ובכל מעשה טוב שהבן עושה מכבד ומנשא את אביו שגדלו בחכמה וחינוך טוב".

האם אפשר שיעשה אדם מעצמו משהו נגד רצונו שלו? או שמא כל מה שעושה הוא בכלל "רוצה אני", גם אם הנסיבות דוחקות אותו להתנהג כפי שמתנהג, אחרי הכל אלו הן רק נסיבות, ובסופו של דבר זהו רצונו שלו בנסיבות אלו לנהוג כפי שמתנהג. ולמאי נפקא מינא?

מין רבי שמחה זיסל זיו זצוק"ל, הסבא מקלם, דן בשאלה זו וכבר הכריע: "האדם עושה רק מה שהוא חפץ. החכם בחכמתו, הסכל בסכלותו, הרשע ברשעתו והצדיק בצדקתו. ולכן יעצנו טובה שיעמול אדם לעסוק בתיקון עצמו עד ששיגי הרגש טוב בכל דבר, ואז יעשה בכי טוב מה שיחפוץ, אחרי כי יחפוץ בטוב".

מלמד אותנו כאן הסבא קדישא מקלם, כי אדם יכול לשנות את טבעו ולהיטיב רצונותיו, וכמו שאדם יכול לעזוב אוכל שאינו בריא עבורו ולעבור לתזונה חדשה ובריאה, ואז כל רצונו וחשקו משתנה ורוצה בדבר הטוב והבריא עבורו, כך גם בחינוך הלב "שיעמול אדם לעסוק בתיקון עצמו עד ששיגי הרגש טוב בכל דבר".

והנה, כותב הסבא מקלם, "נתחייבנו לכבד אב ואם. ויש שני מיני כיבודים: כיבוד אב של עשיו, וכיבוד אב של יעקב. כיבוד אב של עשיו הרשע היה שהאכיל והשקה לאביו. אבל עיקר כיבוד אב ואם הוא כשהבן מתנהג כראוי עפ"י החכמה, והכל אומרים אשרי לזה ילד, ואשרי לזה גדל, ראיתם אומנותו של פלוני עם בניו, אמון פדגוג וכו' וזהו כיבוד. ובכל מעשה טוב שהבן עושה

**אבל עיקר כיבוד
אב ואם הוא
כשהבן מתנהג
כראוי עפ"י
החכמה, והכל
אומרים אשרי
לזה ילד, ואשרי
לזה גדל, ראיתם
אומנותו של
פלוני עם בניו,
אמון פדגוג וכו'
וזהו כיבוד**

1 פ"ו.

2 משלי י' א'